

Kai buvau dar visai maža, mama mane vesdavosi pasivaikščioti į Humboldto parką, palei Prerijų upės pakrantę. Miglotai, tarsi vaizdus fotoplokštelėje, prisimenu seną valčių pastogę, gaubtą estradą ir arkinį akmeninį tiltą. Siauras upelis tekėjo į platų ežeriuką, o jo paviršiuje pamačiau tikrą stebuklą. Iš baltų plunksnų apdaro kilo ilgas riestas kaklas. Šis stebuklas teškenosi vandenyje, tada sumojavo dideliais sparnais ir pakilo į dangų.

– Gulbė, – pasakė mama, pastebėjusi mano susidomėjimą.

Tačiau pats žodis vargu ar galėjo nusakyti visą šio stebuklo didingumą ir išpūdį. Jis manyje pažadino norą kalbėti apie gulbę, pasakyti ką nors apie jos baltumą, judesių veržlumą ir lėtą sparnų plasnojamą.

Gulbė pranyko danguje. Mėginau pati atrasti žodžių, kuriais apibūdinačiau savo pojūtį.

– Gulbė, – pakartojau ne visai patenkinta tokiu apibūdinimu ir pajutau kažkokį dilgtelėjimą, keistą troškimą, kurio negalėjo pastebėti nei praeiviai, nei mama, nei medžiai ar debesys.

*

Aš gimiau pirmadienį Čikagos Nort Saide per 1946 metų Didžiąją pūgą. Į pasaulį atėjau viena diena per anksti, mat gimusieji Naujųjų metų išvakarėse iš ligoninės iškeliaudavo kartu su nauju šaldytuvu. Nepaisant mamos pastangų mane sulaikyti, sąrėmiai jai prasidėjo dar taksi, lėtai braunantis per vėjo ir

sniego sūkurius palei Mičigano ežerą. Pasak tėčio, buvau panaši į ilgą liesą padarą, iškart susirgau plaučių uždegimu ir jis stengėsi išgelbėti man gyvybę laikydamas virš garuojančio dubens.

Per dar vieną pūgą, 1948-aisiais, gimė sesuo Linda. Aplinkybės vertė mane greitai suaugti. Mama ėmė uždarbiauti lygindama skalbinius, o aš sėdėdavau mūsų nuomojamo buto laiptinės prieangyje ir laukdavau paskutinio arklių traukiamo vežimo, gabenančio ledą maistui šaldyti. Išvežiotojas paduodavo man į rudą popierių suvyniotus ledo gabaliukus. Įsidėdavau vieną į kišenę mažajai sesutei, tačiau vėliau įkišusi ranką pajusdavau, kad ten nieko nebėra.

Kai mama ėmė lauktis broliuko Toddo, mes išsikraustėme iš ankšto Logano aikštės buto ir persikėlėme į Džermantauną Pensilvanijoje. Kelerius metus gyvenome laikinose patalpose, skirtose kariškiams ir jų vaikams, – baltai kalkėmis nudažytuose barakuose, iš kurių atsivėrė vaizdas į neprižiūrimą pievą, pilną lauko gėlių. Šį lauką mes vadinome Sklypeliu – vasarą suaugusieji čia sėdėdavo, plepėdavo, rūkydavo ir siūsdavo ratu pienių vyną, o mes – vaikai – žaisdavome. Mama mus išmokė savo vaikystės žaidimų: „Viens du trys, sustink!“, „Sutraukyk grandinę“ ir „Simonas sako“. Pindavome saulučių vainikus ir nešiodavome ant kaklo arba puošdavomės jais galvą. Vakaraus į stiklainius rinkdavome jonvabalius, ištraukdavome jų švieses ir darydavomės žiedus.

Mama pamokino mane melstis; išmokė maldą, kurią jai pasakė jos mama:

*Dabar aš jau einu miegoti,
Dievuli, sielą tu mano daboki.*

Atėjus nakčiai klūpodavau prie savo lovelės, o jinai, kaip visada su cigarete, klausydavosi iš paskos mano kartojamos maldos. Trokšdavau tik sukalbėti ją ir viskas, tačiau jos žodžiai nedavė man ramybės ir aš užversdavau mamą klausimais. Kas yra

siela? Kokios ji spalvos? Įtariau, kad manoji, kadangi yra išdykėlė, man užsisvajojus gali pasprukti ir nebegrįžti. Kaip įmanydama stengiausi neužmigti, kad man nematant ji kur nors nepabėgtų.

Matyt, norėdama patenkinti mano smalsumą, mama užrašė mane į sekmadieninę mokyklą. Mus atmintinai mokė Biblijos ir Jėzaus žodžių. Paskui išrikiuodavo ir apdovanodavo šaukštu medaus su koriu. Inde būdavo tik vienas šaukštas, bet juo pamaitindavo visus kosinčius vaikus. Aš to šaukšto instinktyviai vengdavau, bet Dievo sąvoką priėmiau greitai. Man patiko įsivaizduoti, kad virš mūsų yra kažkas, nuolat judantis, tarsi skystos žvaigždės.

Nepasitenkindama išmokta vaikiška malda, netrukus ėmiau prašyti mamos leisti man susigalvoti savo pačios maldą. Man palengvėjo, kad daugiau nebereikės kartoti žodžių:

*Ir jei numirsiu nepabudusi iš miego,
Meldžiu Dievulį pasiimti mano sielą,*

o galėsiu sakyti, kas man iš tiesų rūpi. Taip išsilaisvinusi aš gulėdavau savo lovoje prie krosnies ir įsijautusi be garso pasakodavau ilgus laiškus Dievui. Ilgai neužmigdavau ir turbūt išvargindavau jį savo begalinėmis priesaikomis, įsivaizdavimais ir sumanymais. Bet laikui bėgant išmokau dar vieną maldą – tylią, kurios reikėjo labiau klausyti negu kalbėti.

Mano negausus žodžių srautas išseko ir perėjo į subtilų jausmą, tarsi aš išsiplečiu ar susitraukiu. Taip įžengiau į spinduliuojantį vaizduotės pasaulį. Šis procesas ypač suintensyvėdavo per karštines, sukeltas gripo, tymų, vėjaraupių ir kiaulytės. Persirgau visomis šiomis ligomis ir sulig kiekviena iš jų mano jausminis sąmoningumas išaugdavo dar labiau. Gulėdama paskendusi savo viduje, regėdama virš savęs besisukančios snaigės simetriją, kuri pro primerktas blakstienas atrodydavo tik dar ryškesnė, aš sugriebiau pačią vertingiausią dovaną – dangiškojo kaleidoskopo šukę.

Meilę melstis po truputį ėmė nustelbti meilė knygoms. Sėdėdavau mamai prie kojų ir žiūrėdavau, kaip ji, pasidėjusi ant kelių knygą, geria kavą ir rūko. Mane intrigavo, kaip smarkiai ji įsitraukusi. Nors dar nelankiau pradinės mokyklos, mėgdavau žiūrinėti mamos knygas, čiupinėti jų popierių, atversti apsauginius frontispisų lapus. Man magėjo sužinoti, kas jose taip smarkiai prikaustydavo mamos dėmesį. Kai mama sužinojo, kad po pagalve paslėpiau jos tamsiai raudoną J. Foxe'o „Kankinių knygą“*, vildamasi, jog gulėdama perprasiu jos prasmę, pasisodino mane ir pradėjo kantriai mokyti skaityti. Didžiulėmis pastangomis mes prasistūmėme nuo Motušės Žąsis iki Dr. Seusso**. Kai pramokau tiek, kad pagalbos daugiau nebereikėjo, mama leido man įsitaisyti šalia jos ant mūsų minkštos sofos ir abi skaitėme: ji – „Žvejo batus“, o aš – „Raudonas kurpaitės“***.

Knygos mane tiesiog pavergė. Troškau perskaityti jas visas, o perskaityti dalykai savo ruožtu sukeldavo naujų troškimų. Gal man keliauti į Afriką ir pasiūlyti savo paslaugas Albertui Schweitzeriui, arba, užsimaukšlinus meškėno kepurę ir pasiėmus parako ragą, ginti tokius žmones kaip Davy's Crockettas?**** Galėčiau užkopti į Himalajus ir gyventi oloje, sukdamalmdų ratą, saugodama, kad Žemė nenustotų suktis. Tačiau labiausiai už viską norėjau išreikšti save, ir pirmieji aktyvūs

* 1563 m. anglų puritono pastoriaus knyga, vaizdžiai ir vienpusiškai aprašanti nuo Katalikų bažnyčios nukentėjusius protestantus. (Čia ir toliau – vert. past.)

** Motušė Žąsis – populiari angliškų pasakų veikėja; Dr. Seussas – amerikiečių vaikiškų knygų autorius.

*** „Žvejo batai“ – Morriso Westo 1963 m. bestseleris apie Ukrainos rytų apeigų katalikų arkivyskupą, tapusį Romos popiežiumi; „Raudonos kurpaitės“ – H. Ch. Anderseno pasaka.

**** Albert Schweitzer (1875–1965) – teologas, filosofas, Nobelio taikos premijos laureatas, 1913 m. savo lėšomis ir pastangomis vakarų Afrikoje įkūręs ligoninę; Davy Crockett (1786–1836) – amerikiečių kolonistas, politikas ir liaudies didvyris, kurio žygdarbiai tautosakoje išaugo iki mitinių proporcijų.

bendrininkai, padėję man skinti vaizduotės vaisius, buvo mano sesuo su broliu. Jie susidomėję klausėsi mano pasakojimų, noriai vaidino mano spektakliuose ir narsiai kovėsi mano karuose. Turėdama juos savo pusėje, jaučiausi visagalė.

Pavasariais dažnai sirgdavau, todėl būdavau pasmerkta gulėti lovoje ir pro atvirą langą klausytis, kaip lauke žaidžia draugai. Mažoji mano kariauna pranešdavo man, vasarą gulint lovoje, kiek mūsų lauko buvo atkariauta iš priešų. Be manęs buvo pralaimėta daugybė mūsų ir, pavargusiems kariams susirinkus prie lovos, aš suteikdavau jiems palaiminimą iš vaikiškos kareivio biblijos – Roberto Louis Stevensonso knygos „Vaiko eilių sodas“.

Žiemą statydavome sniego tvirtoves ir aš vadovaudavau žygiams – mes puldavome ir traukdavomės, o aš, generolė, sudarinėdavau žemėlapius ir planuodavau strategijas. Kariaudavome mūsų airių protėvių karus – oranžiniai prieš žaliuosius. Mes buvome oranžiniai, nors nieko nenutuokėme apie šios spalvos reikšmę. Tiesiog tai buvo mūsų spalvos. Kai entuziazmas išblėsdavo, aš skelbdavau paliaubas ir aplankydavau savo draugę Stephanie. Ji sirgo tam tikra leukemijos forma – liga, apie kurią nelabai ką supratau. Stephanie buvo už mane vyresnė, turbūt dvylikos, o man tuo metu buvo aštuoneri. Nedaug ką galėjau jai pasakyti ir greičiausiai buvau menka paguoda, bet, atrodo, jai patiko būti su manimi. Manau, iš tikrųjų pas ją lankiausi ne iš kilnios širdies, o dėl to, jog man buvo gražūs Stephanie daiktai. Vyresnioji jos sesuo padžiaudavo šlapius mano drabužius ir ant padėklo atnešdavo kakavos su krekeriais. Stephanie gulėdavo ant pagalvių krūvos, o aš jai pasakodavau įvairiausias nebūtas istorijas ir skaitydavau jos komiksus.

Man labai patiko jos komiksų knygeliių kolekcija, o kadangi Stephanie vaikystė prabėgo lovoje, ji gaudavo jų gausybę – čia buvo visi „Supermeno“, „Mažosios Lulu“, „Klasikinių

komiksų“ ir „Paslaptinių namų“ numeriai. Senoje cigarų dėžėje Stephanie laikė visus 1953-ųjų talismanus: ruletę, rašomąją mašinėlę, čiuožėją ant ledo, „Mobil“ logotipą – sparnuotą žirgą, Eifelio bokštą, baleto batelį ir visų keturiasdešimt aštuonių valstijų pakabukus. Galėjau su jais žaisti kiek panorėjusi, o kartais, jei ji turėdavo du vienodus, vieną atiduodavo man.

Po savo lova, po grindų lentomis buvau įsirengusi slaptą podėlį. Ten laikiau savo lobį: stiklo rutuliukais išloštus prizus, korteles, kuriomis galima mainytis, religinius daiktėlius, ištrauktus iš katalikų šiuokšlių dėžių: senas šventas korteles, nu dėvėtus škaplierius, plastikinius šventuosius su nuskilusiomis rankomis ir pėdomis. Čia kraudavau ir iš Stephanie parsineštą grobį. Kažkokie instinktai man kuždėjo, kad nereikia imti dovanų iš sergančios mergaitės, bet aš, nors ir šiek tiek gėdydamasi, jas imdavau ir slėpdavau.

Pažadėjau Stephanie aplankyti per Valentino dieną, bet taip ir neaplankiau. Sesers, brolio ir kaimynystės berniukų kariaunos generolės pareigos užėmė labai daug laiko, be to, dar reikėjo atsižvelgti ir į tai, kad lauke beveik per metrą prisnigo. Toji žiema pasitaikė labai atšiauri. Kitą dieną palikau savo postą ir nuėjau pas Stephanie pasėdėti ir pagerti kakavos. Ji buvo labai tyli ir meldė mane pasilikti su ja, nors pati galiausiai nugrimzdė į miegą.

Aš ėmiau raustis po jos brangenybių dėžutę. Ši buvo rožinė ir atidarius iš jos, tarsi fėja Dražė, iššokdavo balerina. Man taip patiko vienas čiuožėjo ženkliukas, kad paslapčia įsikišau jį į pirštinę. Paskui ilgai nejudėdama sėdėjau šalia miegančios Stephanie, galiausiai tyliai išėjau. Ženkliuką paslėpiau savo brangenybių slėptuvėje. Naktį, nepaprastai grauždamasi dėl šio poelgio, miegojau neramiai. Ryte jaučiausi taip blogai, kad negalėjau eiti į mokyklą ir, kankinama kaltės jausmo, turėjau likti lovoje. Priesiekiau grąžinti Stephanie ženkliuką ir paprašyti jos atleidimo.